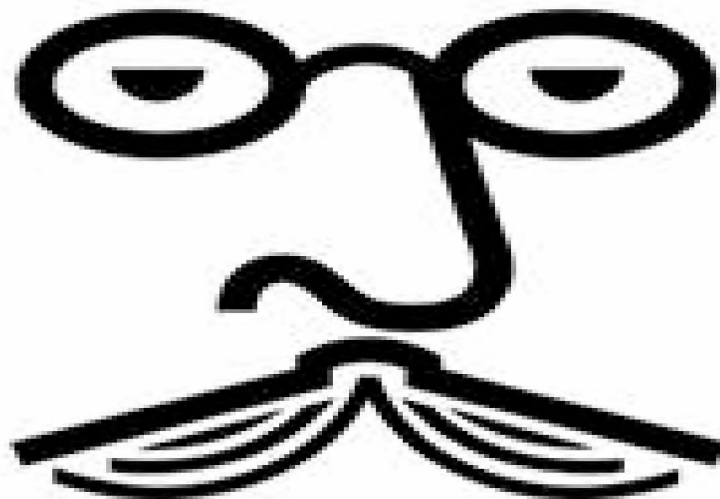

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Наукова бібліотека імені М. Максимовича
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Секція університетських бібліотек УБА
Громадська організація ELibUkr (Електронна Бібліотека України)

Міжнародна науково-практична конференція
"Бібліотеки вищих навчальних закладів: досвід та
перспективи"

11-13 жовтня 2016 р.

M. MAKSYMOVYCH

Київ
2016

УДК 378.4:004.774:174.7:341.9

Левченко Н.

Науково-технічна бібліотека

Національного університету харчових технологій, м Київ

Роль відкритих електронних ресурсів в реалізації академічної доброчесності

У статті розглянуто законодавчі акти, що визначають державну політику у полі авторського права, академічної доброчесності, які були прийняті за роки після проголошення незалежності України. Проаналізована діяльність Національного університету харчових технологій щодо запобігання випадків академічного плагіату.

Ключові слова: академічна доброчесність, відкриті електронні архіви, відкриті електронні ресурси, державна політика, авторське право.

З початку ХХІ ст. рух за відкритий доступ до результатів наукових досліджень набув поширення по всьому світу. Відкритий доступ розглядається науковим співтовариством як найбільш раціональний шлях розвитку наукових комунікацій.

Особливий наголос у модернізації української освіти робиться на нові форми освіти, які змогли виникнути тільки за допомогою нових інформаційних технологій та технологій зв'язку, які в першу чергу забезпечують здійснення операцій збирання, продукування, накопичення, збереження, обробки, передачі інформації та можливість доступу до інформаційних ресурсів глобальних комп'ютерних мереж.

Прогрес у розвитку мережі, масивних сховищ даних, зображень, програмного забезпечення створив нові інфраструктури для бізнесу, наукових досліджень, охорони здоров'я та соціальної взаємодії. Інтернет-технології допомагають будувати глобальні мережі, які забезпечують широкий доступ до розподіленої інформації. Оскільки ці знання усувають бар'єри простору і часу, ми отримуємо все більше прямий та безпосередній доступ до наукових матеріалів, до рідкісних історичних артефактів світу, до візуального мистецтва, музичних записів, а також архівів.

Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій суттєво впливає на модернізацію інформаційної інфраструктури вищого навчального закладу, нарощування інформаційних ресурсів та підвищення ефективності використання електронної інформації.

Пріоритетне інформаційно-комунікаційне запровадження комп'ютерних систем, автоматизація процесів створення електронних каталогів, кодифікаційних нормативно-правових баз, застосування інтелектуальних інформаційних технологій дозволяє серйозним чином впливати на якість формування ресурсно-інформаційного забезпечення всіх аспектів педагогічної системи, що значно урізноманітнює систему інформаційних ресурсів, покращує продуктивність отримання необхідної інформації, підвищує ефективність результатів навчальної діяльності.

Досвід проведення широкомасштабної інформатизації у вищих навчальних закладах довів доцільність використовування сукупності процесів, що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб

сфери навчальної діяльності, розвитку інтерактивних, творчо-активних, індивідуалізованих засобів навчання.

Одним з важливих показників успішного руху на шляху до інформатизації суспільства є стан доступності ресурсів користувачу, при цьому важливим аспектом руху за відкритий доступ є питання академічної доброчесності.

Серед найважливіших законодавчих актів, що визначають державну політику у полі авторського права, академічної доброчесності, які були прийняті за роки після проголошення незалежності України, є такі закони України, як:

- проект закону «Про вищу освіту» (ухвалений Верховна Рада України у першому читанні 6 жовтня 2016 р.). Вперше законодавчо дається визначення академічної доброчесності « - це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [3, ст. 42, п. 1], а також «Порушенням академічної доброчесності вважається:

1) академічний плагіат - оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості), та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства;

2) фабрикація – фальсифікація результатів досліджень, посилянь у власних публікаціях, будь-яких інших даних, у тому числі статистичних, що стосуються освітнього процесу та наукових досліджень;

3) обман - надання завідомо неправдивої інформації стосовно власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу;

4) списування - використання без відповідного дозволу зовнішніх джерел інформації під час оцінювання результатів навчання;

5) хабарництво - надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна чи послуг матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної вигоди в освітньому процесі». Із цього закону починається завершення реформи вищої освіти [3, ст. 42, п. 4.].

- «Про авторське право і суміжні права» (від 23.12.1993 № 3792-ХІІ.). У законі основними напрямками духовної творчості народу є наукова діяльність, література і мистецтво. Результати цих видів творчої діяльності, невичерпні за формами, прийомами, способами об'єктивного вираження духовного багатства людини, є предметом правової охорони. Певні суспільні відносини, що виникають у зв'язку з їх використанням, потребують правового регулювання, яке бере на себе авторське право. В об'єктивному розумінні авторське право - це сукупність правових норм, які регулюють відносини, що виникають внаслідок створення і використання творів літератури, мистецтва й науки. У суб'єктивному розумінні це сукупність прав, які належать автору або його правонаступникам у зв'язку із створенням і використанням твору літератури, науки, мистецтва. Статті 50 та 51 Закону надають визначення плагіату та

вказують на порядок відповідальності за його здійснення. Згідно з законом плагіат – це оприлюднення (опублікування), повністю чи частково, чужого твору. під ім'ям особи, яка не є автором цього твору.

- «Про науково-технічну інформацію» (1993 р.). Цей Закон визначає основи державної політики в галузі науково-технічної інформації, порядок її формування і реалізації в інтересах науково-технічного, економічного і соціального прогресу країни. Метою Закону є створення в Україні правової бази для одержання та використання науково-технічної інформації. Законом регулюються правові і економічні відносини громадян, юридичних осіб, держави, що виникають при створенні, одержанні, використанні та поширенні науково-технічної інформації, а також визначаються правові форми міжнародного співробітництва в цій галузі. Дія Закону поширюється на підприємства, установи, організації незалежно від форм власності, а також громадян, які мають право на одержання, використання та поширення науково-технічної інформації. Дія Закону не поширюється на інформацію, що містить державну та іншу охоронявану законом таємницю.

- «Про вищу освіту від 01.07.2015 №1556-VII» Заклав основи для університетської автономії, а відповідні підзаконні акти дали змогу університетам впроваджувати академічну, фінансову, кадрову автономію. Розділ XI, Права інтелектуальної власності та їх захист зазначено «Вищі навчальні заклади здійснюють заходи із запобігання академічному плагіату - оприлюдненню (частково або повністю) наукових результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження та/або відтворенню опублікованих текстів інших авторів без відповідного посилання». Відповідно до закону університети зобов'язані створювати власну систему забезпечення якості, та механізми забезпечення академічної доброчесності [2, ст. 69].

- «Про створення Національного репозитарію академічних текстів» № 504-р - редакція від 22.07.2016 - електронна база, що міститиме тексти дисертацій, інших наукових робіт, робіт здобувачів вищої освіти.

В Україні стартував Проект Сприяння академічній доброчесності (SAIUP project), проект розпочинають Американські ради з освіти за участі Міністерства освіти і науки України та за підтримки Посольства Сполучених Штатів. У рамках Проекту сприяння академічній доброчесності в Україні студенти, викладачі та персонал вищих навчальних закладів отримують практичні знання, навички про основні принципи поняття «Академічна доброчесність», а також план дій по впровадженню цих принципів в своєму вищому навчальному закладі.

Таким чином, в Україні починає приділятися увага питанню академічної доброчесності, адже це один із аспектів формування майбутнього суспільства знань.

Академічна доброчесність означає, що в процесі навчання чи досліджень, студенти, викладачі та науковці керуються, передусім, принципами чесності, чесною праці та навчання. Плагіат, списування, несанкціоноване використання чужих напрацювань є неприйнятним і жодним чином не толеруються в спільноті.

Для того, щоб запустити процес змін, потрібна тривала і системна робота,

в першу чергу - на рівні вищих навчальних закладів.

Перші кроки, які здійснені в Національному університеті харчових технологій – це розробка та затвердження внутрішніх нормативних документів, а саме наказу «Про запровадження в Національному університеті харчових технологій системи перевірки текстових документів на наявність плагіату»; затвердження положення «Про заходи щодо запобігання випадків академічного плагіату в Національному університеті харчових технологій»; укладення договору щодо послуги постачання (надання доступу до) онлайн-сервісу з обробки інформації (інформаційної Системи з виявлення збігів/ідентичності/схожості під назвою “Unplag”, яка включає Програмне забезпечення, інтерфейс користувача, матеріали Сайту та інші об’єкти інтелектуальної власності); придбання персональних комп’ютерів для роботи з системою “Unplag”.

Більшість бібліотек підтримують репозитарії наукових публікацій працівників своїх установ. Науково-технічна бібліотека Національного університету харчових технологій не є винятком. Офіційно Інституційний репозитарій університету (eNUFTIR) введений в дію у жовтні 2011 року. На сьогодні інституційний репозитарій налічує 23054 документів.

Використання відкритого електронного архіву (інституційного репозитарію Національного університету харчових технологій) є реальним та дієвим механізмом виявлення та покращення академічної доброчесності, а саме перевірки на плагіат.

Так, науково-педагогічні працівники, здобувачі наукового ступеня кандидата та доктора наук, магістранти персонально відповідатимуть за оригінальність інформації, наведеної у письмовій роботі та зобов’язуються подавати свої роботи для перевірки системою «Антиплагіат».

Системою «Антиплагіат» здійснюється перевірка робіт науково-педагогічних працівників використовуючи мережу Internet - через відкриті бази даних та відкриті електронні архіви. Для зменшення плагіату серед студентства в університеті, почали створювати базу студентських робіт використовуючи Інституційний репозитарій НУХТ, який базується на програмному забезпеченні DSpace –вільному та відкритому програмному забезпеченні, призначеному для керування цифровими даними.

Дисертаційні роботи науковців перевірити досить важко, оскільки не всі представлені у відкритому доступі, тому створення Національного репозитарію академічних текстів надасть можливість достовірно перевіряти роботи на плагіат.

Підводячи підсумок можна стверджувати, що академічна чесність – це досить складний та багаторівневий процес. І одним із засобів боротьби проти академічного плагіату в епоху Інтернет є поєднання правових, економічних та технологічних важелів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Про авторське право і суміжні права» [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. – Електрон. данні. – К., 2016. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3792-12> (дата звернення: 10.10.2016). – Назва з екрана.
2. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. – Електрон. данні. – К., 2016. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 10.10.2016). – Назва з екрана.
3. Проект Закону України «Про освіту» [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. – Електрон. данні. – К., 1994–2016. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=58639 (дата звернення: 10.10.2016). – Назва з екрана.
4. Про створення Національного репозитарію академічних текстів: розпорядження Кабінету Міністрів України від 22 липня 2016 р. № 504-р // Урядовий портал : єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. – Електрон. данні. – К., 2016. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249211833> (дата звернення: 10.10.2016). – Назва з екрана.
5. Про науково-технічну інформацію : Закон України від 25.06.1993 № 3322-XII / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 33.
6. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнар. фонд. дослідж. освіт. політики» ; за аг. ред. Т.В. Фінікова, А.Є. Артюхова – К. : Таксон, 2016. -234 с.